

МАГІЛЁЎСКАЯ РАТУША І ПАДЗЕІ ПАЎНОЧНАЙ ВАЙНЫ

У пачатку ліпеня Магілёў адзначыў бадай што галоўную падзею 2008 г. – адкрыццё адраджанага будынка гарадской ратушы – найвышэйшага дасягнення магілёўскага і беларускага грамадзянскага дойлідства XVII ст. У той час Магілёў быў адным з буйнейшых цэнтраў рамеснай вытворчасці і гандлю, асветы і мастацтва Усходняй Еўропы і меў адну з самых вялікіх і прыгожых у гэтай частцы свету ратуш. Стагоддзямі наша ратуша ўвасабляла незалежнасць і самастойнасць Магілёва, дух і правы мяшчан. І вось цяпер Магілёў зноў атрымаў свой дыямант. Гэты шэдэўр беларускай архітэктуры мае больш за трохсотгадовую велічную і трагічную гісторыю. Ратуша гарэла і перабудоўвалася, абвальвалася і нішчылася, але заўсёды заставалася ў сэрцы магілёўцаў і кожны раз адраджалася.

У сувязі з адбудовай помніка, чаго магілёўскія гісторыкі дабіваліся доўгія гады, мы з Алегам Трусавым напісалі кнігу “Магілёўская ратуша. Гістарычны лёс і адраджэнне” [1]. У ёй паказаны розныя старонкі гісторыі нашай ратушы, але не ўсе сабраныя матэрыялы ўвайшлі ў кнігу. Гэта падштурхнула да напісання тэксту гэтага выступлення.

Магілёў атрымаў Магдэбургскае права ў 1577 г., але працяглы час ён меў толькі драўляную ратушу. Мураваны ратушны будынак горад змог адбудаваць толькі напярэдадні Паўночнай вайны. Звяза на гэта было з тым, што пасля антымаскоўскага паўстання 1661 г. горад быў ураўнаваны ў правах са сталіцай Вільняй, а многія магілёўцы атрымалі шляхецтва. Магілёву быў нададзены і новы герб, які і сёння з’яўляецца гербам нашага горада. Нягледзячы на тое, што войны сярэдзіны XVII ст. нанеслі гораду значныя страты, Магілёў не быў спалены ці разбураны падчас ваенных дзеянняў і заставаўся адным з самых вялікіх і багатых беларускіх гарадоў. Ён атрымаў новыя прывілеі, што і дазволіла гараджанам у канцы XVII ст. пабудаваць новую мураваную ратушу.

Першы камень у падмурак новай ратушы быў урачыста закладзены 9 верасня 1679 г. У лістападзе 1681 г. ратушу асвяцілі святары з Брацкага манастыра. З гэтага часу яна стала функцыянаваць. У 1682 г. было пачата будаўніцтва вежы ратушы пад кіраўніцтвам майстра Крузберга з Быхава. Але 1 верасня 1686 г. каменная вежа, збудаваная на вышыню 40 локцяў вышэй за саму ратушу (каля 26 м) абвалілася. З цаглянага развалу і друзу спрытных магілёўцы збудавалі непадалёку

цэйхгауз для гарматаў [2, л. XXV – XXVII; 4, с. 302]. Магілёўскі магістрат на гэтым не супакоўся і ў ліпені 1692 г. зноў распачаў будаўніцтва вежы перад будынкам ратушы. Але магілёўцам не шанцавала, і ўжо летам 1698 г. новая вежа запатрабавала рамонт. Падчас рамонту драўляныя парэнчы балкона замянілі на металёвыя. У запісах, датаваных 1699 г., каля ратушы ўжо згадваліся “ворота ратушныя мураваныя”, “пакрытыя «дорам»” (дранкаю) [1, с. 28-32]. Менавіта гэтая адна з самых вялікіх і прыгожых у гэтай частцы свету ратуш і стала сведкай падзей Паўночнай вайны.

У пачатку XVIII ст. Магілёў быў даволі вялікім горадам. Ён меў каля 10000 жыхароў, 3000 жылых дамоў і іншых будынкаў. Яго ўпрыгожвалі 4 праваслаўныя і 2 каталіцкія манастыры, 13 цэркваў і 2 касцёлы. Магілёў быў адным з буйных цэнтраў рамеснай вытворчасці і гандлю, асветы і мастацтва Усходняй Еўропы. Але новае стагоддзе, як часта бывала ў нашай гісторыі, распачалося з разбуральнага ваеннага канфлікту. Геаграфічнае становішча “ўсходняй брамы” ВКЛ на шляху ў Маскву прадвызначыла асаблівае месца горада ў планах Расіі і Швецыі падчас Паўночнай вайны 1700 – 1721 гг. Дзве вялікія еўрапейскія дзяржавы змагаліся на тэрыторыі Беларусі за панаванне ў гэтай частцы свету. Інтэрэсы тутэйшага насельніцтва іх цікавілі ў апошнюю чаргу. Каб зберагчы свае гарады і вёскі ад знішчэння, жыхарам краю нічога не заставалася, як з пакораю карміць войскі Швецыі і Расіі і адорваць у прамым сэнсе “дарагіх” як чужаземных, так і сваіх рэчпаспалітаўскіх гасцей. Трэба падкрэсліць, што падобным чынам паводзілі ў тыя часы сябе і іншыя арміі... Гэта было нормай тагачасных войнаў.

Магілёўская хроніка, напрыклад, так з сумам і жалем паведамляе аб падзеях 1704 г.: “Быў гораду вельмі вялікі цяжар ад Сініцкага, бо з выданай ад гетмана асігнацыяй, каб выплаціў яму горад сто тысяч, цяжка горад мучыў. А ў гэты час не мог горад бараніцца і ратавацца, бо стаялі ў ім на ратушы некалькі харугваў, прысланых у горад для пакарання... У гэтым жа 1704 годзе. Яшчэ перад жывадзёрствам, што стала над горадам ад Сініцкага, у самым пачатку года, ехаў праз Магілёў да цара ягамосці Пятра Аляксеевіча па розных справах усёй Айчыны, Польскай і вялікага Княства Літоўскага, польскі пасол, аднавокі хелмскі ваявода, якога горад, як службылы, сустракаў рамеснікамі і купецкімі харугвамі, як сенатара. Гэтага пасла, калі ён з вельмі вялікай світай знаходзіўся ў Магілёве, мусіў горад трымаць на харчах, а потым прасіў ён у гарадскога магістрата, каб пазычылі яму на дарогу з горада тысячу талераў бітых... Магістрат, бачачы што ягонае нахлебніцтва дорага гораду каштуе, мусіў з кабаку, каб не затрымліваўся даўжэй, пазычыць яму

тысячу талераў бітых, якія, узяўшы, не аддаў ён ні сам, ці з пасланцом з Масквы..." [4, с. 338-339].

У 1706 г. магілёўцы рыхтаваліся сустрэкаць маскоўскага цара Пятра I. У чэрвені з войскам расійскім і маларасійскім прыбыў князь Аляксандр Меншыкаў. Ён размясціўся ў замку, а войска стаяла пад гарою Мышакоўскаю. Рускія салдаты ўчынілі ўначы крадзеж у купецкіх лаўках. Нават днём "крыўды і страты купцам былі." Для прыпынення крадзежоў між лаўкамі была выстаўлена расійская варта [2, с. XLII].

Паводле Магілёўскай хронікі, да сустрэчы Пятра I гараджане рыхтаваліся загадзя. 8 чэрвеня "нарыхтаваў горад розных напояў, закупілі віна, сыцілі мёд, варылі рознае піва і рыхтавалі розныя харчы... 16 чэрвеня 1706 г. для сустрэчы ягамосці цара Пятра Аляксеевіча спяклі чатыры караваі, за якія заплацілі пекару шаснаццаць злотых. Тады ж, перад царскім прыездом у Магілёў, выдалі з горада на маскоўскае войска чатырыста мерак жыта правіянту... Чэрвеня 21 дня стала вядома, што едзе цар ягамосць ў Магілёў вадою, гэта значыць Дняпром. Тады магістрат, хуценька сеўшы ў лодкі, ездзіў у Холм на паклон, але, не дачакаўшыся, вярнуўся ў горад" [4, с. 341].

Пётр I прыбыў з Оршы ў Магілёў раніцай наступнага дня на байдаку і стаў ва ўрочышчы Грабёж каля рачулки Дзебра. Гарадскі магістрат, сустрэкаючы цара, на сярэбраных з пазалотай падносах паднёс яму вялікі каравай і сітны хлеб. Цар распарадзіўся даставіць хлеб на кватэру, а сам адразу накіраваўся да войска. Па яго загадзе былі праведзены стрэльбы беглым агнём з мушкетаў і палкавых гармат. Аб'ехаўшы палкі, Пётр паехаў са сваёй світаю ў горад. Пры ўездзе ў горад цара сустрэў гарматны салют з усіх бастыёнаў. Калі ён праязджаў праз Алейную браму і выязджаў да гарадской ратушы, прагучаў другі залп салюту з гармат каля ратушы. Ад такой урачыстасці Пётр I нават некалькі разгубіўся, прамовіўшы: "Право, изрядно". Сам цар у ратушу не заехаў. Праехаўшы праз гарадскі рынак, ён зайшоў у Брацкую царкву, крыху пабыў там, а затым адправіўся да генерала Баура, які камандаваў маскоўскім войскам у Магілёве. Генерал у гэты час кватараваў у доме магілёўскага бурмістра Захара Аўтушкевіча. Як толькі Пётр I спешыўся, сябры магістрата зноў яму паднеслі каравай і сітны хлеб. Цар быў вельмі задаволены, чальцоў магістрата прыняў спагадліва. Пад вечар цар, развітаўшыся з войскам, на сваім байдаку адплыў у Кіеў [4, с. 342-343].

Магілёўцы моцна пакутавалі ад неабходнасці ўтрымліваць за свой кошт як расійскае войска, што кватаравала ў горадзе ці праходзіла праз яго, так

і шведскае. Магілёўская хроніка з няўцешным смуткам паведамляе: “1706 17 ліпеня гэты ж Сініцкі загадаў гораду, каб па гетманскай асігнацыі выплацілі татарскім харугвам трыццаць тысяч. А татары з дня на дзень мучылі гараджан усё цяжэй, з-за гэтага быў узбунтаваўся народ, на гвалт клікалі, беглі людзі, каб, канешне, выгнаць татараў з горада... І хутка ўзялі татары магістрат у дом гарадавога воіта пад варту і прысудзілі на ратушу цяжкае пакаранне” [4, с. 344].

“У год 1707. У гэтым годзе пастаянна то ў Літву праз Магілёў, то з Літвы за Магілёў прагульваліся маскоўскія войскі, адсюль штодзённа бралі коней на падводы, давалі правіянты, кармілі праезджых драгунаў і пяхотных салдатаў, чынілі масты, кватэры па знатных і нязнатных гараджанах трывалі штодзённа” [4, с. 344, 346].

Пасля пераходу на бок шведаў генерал-маёра Сініцкага расійскае войскам была ўзята Быхаўская крэпасць, а сам здраднік з братам праз Магілёў этапіраваны ў Сібір. Як паведамляюць магілёўскія крыніцы, пры праездзе праз горад Сініцкаму, нягледзячы на паборы, экзекуцыі і рабункі, якія ён учыняў усе гэтыя гады, члены магістрата набылі шапку і ўклалі ў яе 200 залатых капеек. Зрабілі гэта яны з меркавання аб магчымым вяртанні ў будучым уплывовага пана [2, с. XLVII-XLVIII].

У ліпені 1707 г. перад ратушай на базарнай плошчы за невядомыя гараджанам злачынствы былі асуджаны чатыры расійскія афіцэры. Адзін быў расстраляны, адзін за горадам павешаны жалезным ланцугом за рабрыну, а два асуджаны на вечную катаргу. У жніўні горад канчаткова страціў сваю артылерыю, якую забралі маскоўскія ратнікі. Непасрэдна каля ратушы ў Алейнай браме ўсе гэтыя гады заставалася невядомай чужынцам схованка гарадскога пораху, свінцу, волава і куляў. Дзверы ў яе былі замаскіраваны так адмыслова, што прымеціць іх было немагчыма, але ў гэтым месяцы і яна была знойдзена расіянамі і разрабавана [2, с. XLIX].

Сёлета мы адзначаем 300 гадоў падзей 1708 г., калі асноўныя баявыя дзеянні паміж шведскімі і расійскімі войскамі разгарнуліся на Магілёўшчыне. Карл XII распачаў рух на ўсход. Расійскае войска адступала. У яго складзе была і кавалерыя генерал-паручніка А. Меншыкава.

“Месяца сакавіка 14 дня Аляксандр Данілавіч Менчык, маскоўскі князь і першы царскі дарадца, з вельмі пышнай кавалькадай і помпай з многімі вайсковымі аксесуарамі і з немай вайсковай світай уехаў у Магілёўскі замак. Шасціконных экіпажаў ішло некалькі дзiesiąткаў, на вярблюдах і мулах везлі ўюкі, вакол рабы. І так заняў сабе і свайму двару пакоі ў замку, і іншыя афіцэры сталі па багатых і сярэдніх дамах.

Тады магістрат, ведаючы і чуючы, што гэты чалавек ліхі, чэрствы масквіцін і вельмі на горад няміласцівы, клапацячыся, каб

быў літасцівы, пайшлі да яго ў замак з хлебам-соллю, з прыправамі, віном і цукрам. Яму ж пры іншых паднашэннях завезлі бочку венгерскага віна і падаравалі апраўлены ў серабро крышталны кувэрак гданьскай работы, які каштаваў тысячу злотых.

Назаўтра сакратар Менчыка, прыбыўшы ў ратушу да ўсяго магістрата, загадаў, каб тут жа і штодзённа выдаваліся з горада ўсе харчы ад самай вялікай і аж да найменшай рэчы. Таму горад, сціснуты адусюль бедамі, мусіў, што толькі было з харчоў, выдаваць і карміць князя і яго войска. І як толькі выйшаў загад, давана фураж, бочкамі французскае і венгерскае віно, мёд і піва, вараныя буракі, капусту, соль, сала бочкамі, штодзённа жывога вала, некалькі дзесяткаў баранаў, гусі і куры даваны чародамі, хлеба сітнага і свежага па боханаў сто, гарэлку звычайную і сівуху мернікамі, мыла на хусткі што-тыдзень па некалькі дзесяткаў фунтаў, рыбы мёрзлай вазамі, а жывой – колькі можна было дастаць. А калі не давана чаго, тады адразу браны магістрат пад варту і караны. Вэнджанай рыбы давана штукамі, масла пастаянна кадушкамі, баравікі тысячамі, розныя прыправы, разынкі, міндаль дзесяткамі фунтаў, крокусы, кветкі, мускатавыя арэхі ношамі штодзённа, жалеза на каванне коней і экіпажаў пудамі, цыбулю, пятрушку, гародніну ношамі, перац, імбір і іншыя вастрэйшыя прыправы фунтамі, цытрыны і алівы скрынямі, муку пшанічную, як найлепшую, меркамі, цукар штодзённа галовамі, асятрыну цэлымі і пасечанымі асятрамі, таксама і саміну, па некалькі дзесяткаў фунтаў, выпечаныя ў горадзе пірагі штодзённа, у гэты час, нават не зважаючы на дні святых, штодзённа давана з рынку некалькі дзесяткаў грачаных печаных аладак. Таксама давана і харчавана з горада краўцоў, рымараў, якія шылі для двара сукні, рабілі шоры, і за работу ім з горада плачана. І юфты, і шкуры для абіўкі экіпажаў, калёсаў і шораў куплена... мусіш ты са слязамі дзівіцца, як мог горад Магілёў вынесці такія кары і іншае на гэта падобнае, калі гэты пракляты чарвяк са сваім дваром стоячы ў замку ад сакавіка 14 да мая 19 тачыў і аб'ядаў горад, і якому на харч і на паднашэнні страчана вялікая сума" [4, с. 360-361].

Нягледзячы на добразычлівы прыём, Меншыкаў, згодна з паведамленнем Арэста, ужо на балі, які быў наладжаны магістратам у ратушы ў гонар расейцаў, выказаў думку пра тое, што Магілёў варта спаліць. Прычынай яго нянавісці да горада былі ўспаміны аб магілёўскім паўстанні 1661 г., калі месцічы выразалі каля 2000 маскоўскіх стральцоў. Яму запырэчыў іншы расійскі палкаводзец Барыс Шарамецеў, які ўказаў на добры прыём гараджан. Паводле народных паданняў, толькі заступніцтва іконы Маці Божай уратавала тады Магілёў [2, с. LIV].

Бачыў ратушу і быў у ёй і шведскі кароль Карл XII. У чэрвені 1708 года ён пачаў наступ на Маскву. 3 ліпеня пад Галоўчынам адбылася апошняя вялікая бітва, у якой шведы атрымалі бліскучую перамогу. Расійскае войска было разбіта і ў паніцы адступіла. Праз чатыры дні шведы занялі Магілёў. Перад самым іх уваходам у горад прайшоў невялікі летні дожджык і невядома адкуль з'явілася велізарная колькасць маленькіх жабак, якія рухаліся толькі ў горад і нікуды больш. Іх было так шмат, што і нагу некуды было паставіць.

Карл XII урачыста ўехаў у горад праз Віленскую браму 7 ліпеня. Сябры магістрата паднеслі каралю хлеб і соль, а таксама ўручылі ключы ад горада. На наступны дзень магістрат, адпаведна шведскім крыніцам, наладзіў баль у яго гонар [3, с. 111]. Шведы размясціліся на правым беразе Дняпра на вышынях Буйніцкага поля. Шацёр караля стаяў паміж горадам і Буйніцкім манастыром на ўзгорку, які пасля прызвалі “Карлавай далінай”.

Па прычыне правядзення расейцамі тактыкі “оголожения” мясцовасці наступаўшыя на Магілёў шведскія войскі сустрэлі спаленыя вёскі і татальную пустэчу. Не дзіва, што ў адпаведнасці са шведскай вайсковай традыцыяй на горад былі ўскладзены вялікія грашовая і харчовая кантрыбуцыі для шведскага войска. Карл XII растлумачыў магістрату неабходнасць кантрыбуцыі: “Паколькі давалі вы правіант маскалям, трэба, каб далі і мне...” “Шведскі кароль, калі яго яшчэ ніхто з месцічаў не пазнаваў – бо ездзіў па горадзе без світы з адным юнаком, – прыехаўшы да ратушы, дзе прадаюць хлеб, праз перакладчыка спытаўся: “Колькі хочаш за гэты каравайчык хлеба?” Жанчына назвала, якая гэтаму цана. Тады кароль загадаў перакладчыку зважыць... каштаваў фунт па 9 грошаў. Адсюль кароль загадаў, што хто не выдасць хлеб, каб плаціў за фунт па 9 грошаў”. Шведы падзялілі горад на 16 кварталяў, кожны з якіх павінен быў штодзённа пастаўляць па 12,5 тыс. фунтаў хлеба і 960 гарнцаў піва. Але паколькі горад не меў магчымасці выдаваць столькі харчавання, выдавалі яго толькі сем разоў. “А калі які квартал выдаць не мог, тады дадавалі з ратушы.” Апрача таго, харчаваліся ад ратушы афіцэры ў знатных дамах [4, с. 367].

Напачатку шведы, у адрозненне ад “масквы”, нават плацілі за дадатковую ежу і піва, але неўзабаве ўзніклі праблемы з забеспячэннем харчамі колькасна вялікай арміі. Шведскія аддзелы ў пошуках збожжа даходзілі нават да Шклова. Шукаючы сродкі для выплаты заробкаў вайскоўцам, Карл XII перайшоў да жорсткай палітыкі. Ён сам наведаў магілёўскія цэрквы для агляду сярэбраных рыз на абразах і другіх каштоўных рэчаў. Нехта падказаў каралю, што найбольш каштоўныя рэчы схаваны. Тады кароль загадаў выдаць каштоўнасці, пагражаючы Магілёву

рабаўніцтвам і спаленнем. Гараджане выдалі больш за 9 пудоў схаванага серабра, якое шведы ў абозе пераплавілі на манеты, але войска рабавала насельніцтва і пасля гэтага.

Магілёўцаў здзівіла сціпласць у абыходжанні шведскага караля. Сам Карл жыў у лагеры. Некалькі разоў яго бачылі ў цэнтры горада, практычна без аховы. Кароль быў малады, гадоў трыццаці, росту высокага, плячысты, але грузны, твар меў васпаваты. “І хоць бачылі мы яго больш дзесяці разоў, быў усё ў адным строі...” – пісалі магілёўцы. Непадалёк ад Магілёва, за Дняпром, “у Холме і па іншых месцах стаялі калмыкі і татары, якія, бывала, часта, па некалькі соцень коней, набягалі на Лупалаў...” Карл XII з гэтага пацяшаўся. Ён некалькі разоў прыезджаў на рынак, выходзіў каля ратушы на вал і, “дастаўшы падзорную трубу, глядзіць на іх, размаўляе з афіцэрамі, смяецца і гаворыць: «Шэльм, татар масквіцер»” [4, с. 367].

У жніўні 1708 г., прабывшы ў горадзе пяць з паловай тыдняў, “Люцыпар”, як празвалі магілёўцы Карла XII, пераправіўся на левы бераг Дняпра. Шведскія войскі рушылі ў накірунку Мсціслава. Пастой шведаў, паводле падлікаў магілёўскага храніста і сябра магістрата Трафіма Сурты, абышоўся гораду ў 100 000 талераў. Выходзячы з места, шведы набралі з горада шмат правіянту. Забралі яны ў няволю і чальцоў гарадскога магістрата, якіх толькі за выкуп удалося вярнуць у Магілёў.

Не паспелі гараджане перахрысціцца, з палёгкай праводзіўшы чарговых гасцей, як іх чакалі наступныя – яшчэ большыя – выпрабаванні. Аб будучай трагедыі быў знак: другога верасня пасля ўзыходу сонца ў горад убег мядзведзь – “даволі вялікая махіна, чарнюткі, бліскучы, поўсць на ім была малая”. Ён задзёр у садзе юнака, параніў жанчыну і ўцёк у Шклоўскую браму. Не адразу, але яго забілі, паклалі на воз і прывезлі да ратушы. Магілёўцы хадзілі глядзець на шатуна і гадалі, якое ліха ён прадказвае. “Была гэтая пачвара на здзіўленне людское, але старэйшыя людзі ўбачылі ў гэтым ліхі знак.” Чакаць бяды не прыйшлося доўга. Менш чым праз тыдзень войскі Пятра I спалілі горад. Ратуша таксама гарэла, але гарадскія (магістрацкія) кнігі з яе паспелі вынесці.

Гэтыя падзеі магілёўскі летапісец з болем апісваў так: “У год 1708 месяца верасня 8-га дня... горад Магілёў, дарма што быў зрабаваны шведам, але, застаючыся забудаваным дамамі, крамамі, на Божае свята абярнуўся за адзін дзень праз агонь у попел і тло, бо паводле указа цара Пятра Аляксеевіча масква, калмыкі, татары... роўна з усходам сонца акружылі горад з усіх бакоў. Пазачынялі брамы, па трывозе ўдарылі ў барабаны, а калі заўважылі – замак ужо гарыць. Адчынілі брамы, прасілі літасці, але дарэмна, толькі далі гадзіну вольнага часу і прыставілі варту, пакуль пазносілі з

ратушы ў склеп гарадскія кнігі. Тут калмыкі крамы разбіваюць, рабуюць, з другога канца паляць, заўважым між іншым, людзей з адзення абіраюць, грошы мацаюць, цэрквы адбіваюць, рабуюць, і калі ўжо, адным словам кажучы, заняўся астрог, кінуліся на прадмесці і найперш абрабавалі багатыя дамы. А калі агонь заняўся з усіх бакоў, разрабаваўшы места да асновы, ад'ехалі прэч... У гэты час набожны і акамянелы люд мусіў выплакаць апошнія слёзы, бачачы, як багата аздобныя Божыя святыні гараць, арнаментаваныя крыжы, Божыя цэрквы патроху, заняўшыся агнём, валяцца на зямлю, царкоўныя купалы, адрамантаваныя з немалымі выдаткамі, гараць, а бляхі ад агнёвага шалу лётаюць па паветры, як птушкі, званы самі звоняць, гаспадарскія дамы без аніякага паратунку ў тло абарочваюцца..." [4, с. 373].

Пасля пажару наступіла "лютая зіма, стаяла доўга, снягі былі невыносныя і нечувана вялікія, што не толькі звяр'ё, птаства, але і людзі на дарогах мерзлі. І была дарагоўля на збожжа і на розныя харчовыя тавары." З гораду вышлі многія лепшыя купцы і простыя людзі. Сталіца праваслаўя ВКЛ надоўга заняпала.

Марудна адбудоўваўся Магілёў і аднаўлялася гарадская гаспадарка пасля Паўночнай вайны. Прычынай заняпаду "праваслаўнай сталіцы Рэчы Паспалітай" было не толькі спаленне горада ў 1708 годзе, але і фактычная забарона Пятром I замежнага гандлю з Заходняй Еўропай праз усе парты і гарады за выключэннем яго любімага дзіцяці – С.-Пецярбурга. Каб квітнела заснаваная ім новая сталіца Расіі, імператар ахвяраваў дабрабытам іншых расійскіх гарадоў і іх замежных партнёраў. Крызіс перажываў не толькі Магілёў, іншыя гарады ўсходняй Беларусі, але і, напрыклад, расійскі Архангельск. У выніку Магілёў назаўсёды страціў значэнне аднаго з буйнейшага гандлёвага цэнтра Усходняй Еўропы. Толькі ў 1733 г. мяшчане Магілёва рамантуюць ратушную вежу, вышыня якой дасягае 38 м.

Многія значныя падзеі рашаючага этапу Паўночнай вайны адбыліся на Магілёўшчыне, і магілёўская ратуша знаходзілася ў іх эпіцэнтры. Менавіта каля яе адбываліся сустрэчы магілёўцаў з Пятром I і Карлам XII. Зведала яна цяжкія пастой расійскіх і шведскіх войскаў, спаленне Магілёва маскоўскімі войскамі. Магістрат, ратушчы горад, вымушаны быў шматразова сустракаць і карміць няпрошаных гасцей.

Праз тры стагоддзі пасля падзей пачатку XVIII ст. раны Паўночнай вайны загаіліся, страты і жакі ўжо не такія балючыя. Тым не менш, забываць аб ваенных баталіях і выпрабаваннях таго часу злачынна. Таму для мяне відавочна, што трэба завершыць мемуарызацыю падзей Паўночнай вайны на Магілёўшчыне. Варта

пазначыць памятнымі знакамі ўсе месцы баявых дзеянняў, доўга знаходжання войскаў Пятра I і Карла XII. У Магілёве, як мне здаецца, наспела неабходнасць усталяваць знак падзеям Паўночнай вайны з выявамі Пятра I, Карла XII, жыхароў і горада Магілёва. Неабходна гэта не толькі для развіцця турыстычнага патэнцыялу вобласці, але перш-наперш для захавання гістарычнай памяці.

Літаратура:

1. Агееў А.Р., Трусаў А.А. Магілёўская ратуша. Гістарычны лёс і адраджэнне. – Магілёў: Магіл. абл. узбуйн. друк., 2008. – 144 с.
2. Записки игумена Ореста // Археографический сборник документов, относящийся к истории Северо-Западной Руси, издаваемый при управлении Виленского учебного округа. – Вильна, 1867. – Т. 2.
3. Катлярчук А. Шведы ў гісторыі і культуры беларусаў. – Мн.: Энцыклапедыкс, 2002. – 296 с.
4. Магілёўская хроніка Трафіма Сурты і Юрыя Трубніцкага // Беларускія летапісы і хронікі: Пер. са старажытнарускай, старажытнабеларус. і польск. / Уклад. У. Арлова; прадм. В. Чамярыцкага. – Мн.: Беларускі кнігазбор, 1997. – С. 281-390.
5. Опыт описания Могилевской Губернии: в 3 кн. – Кн.1. – Репринт. изд. – Могилев: АмелияПринт, 2007. – 844 с.: ил.